

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
MICHAL BOBEK
prednesené 13. júla 2017¹

Vec C-194/16

Bolagsupplysningen OÜ
Ingrid Ilsjan
proti
Svensk Handel AB

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Riigikohus (Najvyšší súd, Estónsko)]

„Nariadenie č. 1215/2012 – Právomoc vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti –
Uverejnenie informácií na internete – Práva právnických osôb na ochranu osobnosti –
Centrum záujmov – Súdne rozhodnutie, ktorým sa ukladá povinnosť odstrániť a opraviť informácie
v inom členskom štáte – Nárok na náhradu škody“

Obsah

I. Úvod	2
II. Uplatniteľné právo	3
Nariadenie č. 1215/2012	3
III. Skutkový stav, konanie a položené otázky	3
IV. Posúdenie	5
A. Uplatniteľnosť právomoci založenej na centre záujmov v prípade právnických osôb	6
1. Úvod: vývoj judikatúry (ako sa z výnimky stalo pravidlo)	6
2. Práva právnických osôb na ochranu osobnosti	8
a) Princiálna odpoveď	8
b) Pragmatická odpoveď	10
c) Odlíšne zaobchádzanie s právnickými osobami podľa nariadenia č. 1215/2012?	12

¹ Jazyk prednesu: angličtina.

B. Medzinárodná právomoc vo veciach nárokov týkajúcich sa poškodenia práv na ochranu osobnosti uverejnením informácií na internete	13
1. Ťažkosti so zachovaním „mozaikového“ prístupu v prípade nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti súvisiacich s internetom	13
2. Užšia alternatíva	16
a) Opätovne vymedzené kritérium	16
b) Určenie miesta, v ktorom sa nachádza centrum záujmov	17
c) Predbežný záver	20
C. Právomoc vydať rozhodnutie, ktorým sa ukladá povinnosť opraviť a odstrániť informácie, ktoré údajne poškodzujú povest'	20
V. Návrh	22

I. Úvod

1. Estónska spoločnosť pôsobiaca vo Švédsku bola zaradená na čiernu listinu pre svoje údajne pochybné obchodné praktiky na internetovej stránke švédskeho zväzu zamestnávateľov. Ako sa nevyhnutne stáva v ére anonymnej internetovej odvážnosti, ktorá je všeobecne známa svojím zdvorilým štýlom, citlivým porozumením a umiernenosťou, na internetovej stránke sa objavilo mnoho nepriateľských komentárov od jej čitateľov.

2. Estónska spoločnosť podala proti švédskeму zväzu žalobu na estónskych súdoch. Namietala, že uverejnené informácie nepriaznivo ovplyvnili jej česť, povest' a dobré meno. Navrhla, aby estónske súdy uložili švédskeму zväzu povinnosť opraviť informácie a odstrániť komentáre zo svojej internetovej stránky. Tiež sa domáhala náhrady škody, ktorá jej údajne vznikla v dôsledku uverejnenia týchto informácií a komentárov na internete.

3. Riigikohus (Najvyšší súd, Estónsko) má pochybnosti o právomoci estónskych súdov v prejednávanej veci. Preto položil Súdneho dvoru v podstate tri otázky: po prvé môžu estónske súdy založiť svoju právomoc prejednať túto žalobu na „centre záujmov“ žalobcu, čo je osobitný dôvod právomoci, ktorý Súdny dvor predtým uplatnil na fyzické osoby, ale zatiaľ ho neuplatnil na právnické osoby? Ak áno, po druhé, ako sa má určiť centrum záujmov právnickej osoby? Po tretie, ak by bola právomoc estónskych súdov obmedzená na situácie, v ktorých škoda vznikla v Estónsku, vnútroštátny súd chce vedieť, či môže uložiť švédskeму zväzu povinnosť opraviť a odstrániť sporné informácie.

4. V prejednávanej veci sa vyskytujú dva doteraz neposudzované prvky, na základe ktorých by mal Súdny dvor opäť a možno kritickejšie posúdiť svoju doterajšiu judikatúru: *právnická osoba* (nie fyzická osoba) sa v prvom rade domáha *opravy a odstránenia* informácií sprístupnených na internete (a až v druhom rade sa domáha náhrady škody spôsobenej údajným poškodením jej povesti). Tento skutkový stav vyvoláva otázku, do akej miery treba prípadne aktualizovať zrejme dosť veľkorysé

pravidlá medzinárodnej právomoci, ktoré boli predtým stanovené vo veci Shevill² v súvislosti s poškodením dobrého mena tlačnými médiami a potom vo veci eDate³ ďalej rozšírené na poškodenie povesti fyzickej osoby zverejnením informácií na internete.

II. Uplatniteľné právo

Nariadenie č. 1215/2012

5. Podľa odôvodnenia 15 nariadenia (EÚ) č. 1215/2012⁴ by normy právomoci mali byť „ľahko predvídateľné a vychádzať zo zásady, že právomoc sa všeobecne zakladá podľa bydliska žalovaného“.

6. V súlade s odôvodnením 16 „okrem bydliska žalovaného musia byť k dispozícii aj alternatívne kritériá právomoci založené na úzkej väzbe medzi súdom a žalobou alebo na účely uľahčenia efektívneho riadneho výkonu súdnictva. Existencia takejto úzkej väzby by mala zaručiť právnu istotu a vylúčiť, že osoba by bola žalovaná na súde členského štátu, s čím nemohla rozumne predvídať. Je to dôležité predovšetkým v prípade sporov týkajúcich sa mimozmluvných záväzkov vyplývajúcich z porušenia práva na súkromie a práva na ochranu osobnosti vrátane poškodzovania dobrého mena“.

7. Všeobecné pravidlo upravujúce medzinárodnú právomoc sa nachádza v článku 4 ods. 1, podľa ktorého „osoby s bydliskom na území členského štátu sa bez ohľadu na ich štátne občianstvo žalujú na súdoch tohto členského štátu“.

8. Podľa článku 5 ods. 1 toho istého nariadenia sa od vyššie uvedeného pravidla možno odchyliť len v prípadoch uvedených v oddieloch 2 až 7 kapitoly II.

9. Pre prejednávajúcu vec je relevantné pravidlo uvedené v článku 7 bode 2 (ktorý je súčasťou oddielu 2 kapitoly II nariadenia č. 1215/2012). Vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti možno osobu s bydliskom na území členského štátu žalovať v inom členskom štáte *na* „súdoch podľa miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá takýto nárok“.

III. Skutkový stav, konanie a položené otázky

10. Bolagsupplysningen OÜ (ďalej len „navrhovateľka“) je spoločnosť so sídlom v Tallinne (Estónsko), ktorá zjavne podniká prevažne vo Švédsku. I. Ilsjanová je zamestnankyňou navrhovateľky.

11. Svensk Handel AB je švédsky obchodný zväz (ďalej len „odporkyňa“).

12. Odporkyňa zaradila navrhovateľku na čiernu listinu uverejnenú na jej internetovej stránke s poznámkou, že navrhovateľka „používa podvodnícke a nečestné praktiky“. Na diskusnom fóre na internetovej stránke sa nachádzalo takmer 1 000 komentárov, ktoré predstavovali reakciu na zaradenie na čiernu listinu, vrátane výziev na násilie proti navrhovateľke a jej zamestnancom.

13. Dňa 29. septembra 2015 podala navrhovateľka a I. Ilsjanová proti odporkyňi žalobu na Harju Maakohus (Okresný súd Harju, Estónsko) (ďalej len „súd prvého stupňa“). Navrhovateľka a I. Ilsjanová sa domáhali, aby súd uložil odporkyňi povinnosť opraviť uverejnené informácie o navrhovateľke a odstrániť komentáre z jej internetovej stránky. Navrhovateľka sa tiež domáhala náhrady vzniknutej

2 Rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61).

3 Rozsudok z 25. októbra 2011, eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:685).

4 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 351, 2012, s. 1).

majetkovej škody, najmä ušlého zisku, vo výške 56 634,99 eura. I. Ilsjanová sa domáhala náhrady nemajetkovej ujmy, ktorej výšku mal určiť súd. Navrhovateľka a I. Ilsjanová tvrdili, že v dôsledku konania odporkyne im vznikla ujma. Uviedli, že uverejnenie nesprávnych informácií ochromilo podnikanie navrhovateľky vo Švédsku.

14. Súd prvého stupňa rozhodnutím z 1. októbra 2015 zamietol žalobu. Rozhodol, že nebolo preukázané, že predmetná ujma vznikla v Estónsku. Preto nemohol založiť svoju právomoc na článku 7 bode 2 nariadenia č. 1215/2012. Informácie a komentáre boli napísané v švédskom jazyku, ktorému osoby, ktoré hovoria po estónsky, bez prekladu nerozumejú. Okrem toho pokles obratu bol vyjadrený v švédskych korunách, čo naznačovalo, že ujma v skutočnosti vznikla vo Švédsku. Samotná skutočnosť, že internetová stránka bola dostupná v Estónsku, nemohla automaticky založiť právomoc estónskych súdov.

15. Navrhovateľka a I. Ilsjanová napadli uvedené rozhodnutie odvolaním na Tallinna Ringkonnakohus (Odvolací súd Tallinn, Estónsko). Dňa 9. novembra 2015 tento súd zamietol odvolanie, pričom potvrdil nedostatok medzinárodnej právomoci estónskych súdov.

16. Rozhodnutie uvedeného súdu bolo napadnuté kasačným opravným prostriedkom podaným na vnútroštátnom súde, ktorým je Riigikohus (Najvyšší súd).

17. V konaní pred Riigikohus (Najvyšší súd) navrhovateľka tvrdí, že estónske súdy majú právomoc prejednať vec, lebo centrum jej záujmov sa nachádza v Estónsku. Obsah informácií, ktoré boli uverejnené na internete v tomto prípade, zasiahol do práva navrhovateľky na podnikanie. Jej vedenie a obchodné a účtovné oddelenie, oddelenie pre rozvoj obchodu a personálne oddelenie sa nachádzajú v Estónsku. Jej príjem sa prevádza zo Švédska do Estónska. Navrhovateľka nemá v zahraničí zastúpenie ani pobočku. Účinky protiprávneho konania sa teda prejavili v Estónsku.

18. Odporkyňa sa domnieva, že neexistuje úzka väzba medzi predmetom nároku a estónskymi súdmi. Medzinárodná právomoc by sa teda mala určiť na základe všeobecného pravidla stanoveného v článku 4 ods. 1 nariadenia č. 1215/2012. Odporkyňa má sídlo vo Švédsku. Právomoc na prejednanie sporu vo veci samej preto majú švédske súdy.

19. Vnútroštátny súd rozhodol, že žaloby navrhovateľky a I. Ilsjanovej budú prejednané v samostatných konaniach. Žaloba I. Ilsjanovej bola vrátená súdu prvého stupňa na opätovné posúdenie jej prípustnosti. Pokiaľ ide o žalobu navrhovateľky, vnútroštátny súd sa domnieva, že estónske súdy majú právomoc prejednať jej nárok na náhradu škody, ktorá mohla vzniknúť v Estónsku. Má však pochybnosti o svojej právomoci rozhodnúť o iných aspektoch nároku navrhovateľky.

20. Za týchto okolností Riigikohus (Najvyšší súd) prerušil konanie a položil Súdnemu dvoru nasledujúce otázky:

„1. Má sa článok 7 bod 2 [nariadenia č. 1215/2012] vykladať v tom zmysle, že osoba, ktorej práva boli údajne porušené uverejnením nesprávnych informácií o nej na internete a neodstránením komentárov, ktoré sa jej týkajú, môže na súdoch každého členského štátu, na území ktorého sú alebo boli dostupné informácie uverejnené na internete, podať v súvislosti so škodou, ktorá v danom členskom štáte vznikla, žalobu o opravu nesprávnych informácií a odstránenie komentárov porušujúcich jej práva?

2. Má sa článok 7 bod 2 [nariadenia č. 1215/2012] vykladať v tom zmysle, že právnická osoba, ktorej práva boli údajne porušené uverejnením nesprávnych informácií o nej na internete a neodstránením komentárov, ktoré sa jej týkajú, môže nároky na opravu informácií, odstránenie komentárov a náhradu majetkovej škody, ktorá vznikla uverejnením nesprávnych informácií na internete, pokiaľ ide o celkovú škodu, ktorá jej vznikla, uplatniť na súdoch toho štátu, v ktorom sa nachádza centrum jej záujmov?

3. V prípade kladnej odpovede na druhú prejudiciálnu otázku, má sa článok 7 bod 2 [nariadenia č. 1215/2012] vykladať v tom zmysle, že
- treba vychádzať z toho, že centrum záujmov právnickej osoby, a teda miesto, kde jej vznikne škoda, je v tom členskom štáte, kde sa nachádza jej sídlo, alebo
 - pri určení centra záujmov právnickej osoby, a teda miesta, kde jej vznikne škoda, treba zohľadniť všetky okolnosti, ako napr. sídlo a prevádzkareň právnickej osoby, sídlo jej zákazníkov a spôsob uzatvárania obchodov?“

21. Písomné pripomienky predložila navrhovateľka, estónska a portugalská vláda, vláda Spojeného kráľovstva a Európska komisia. Navrhovateľka, estónska vláda a Komisia predniesli ústne pripomienky na pojednávaní, ktoré sa konalo 20. marca 2017.

IV. Posúdenie

22. Otázky, ktoré položil vnútroštátny súd, sa týkajú v podstate troch okruhov otázok. Podstata veci podľa môjho názoru spočíva v druhej otázke: vzťahuje sa dôvod právomoci založený na centre záujmov, ktorý bol stanovený v rozsudku eDate⁵ v súvislosti s fyzickými osobami, aj na právnickej osoby? Preto sa najprv budem zaoberať touto otázkou (oddiel A). V prípade kladnej odpovede na túto otázku bude potrebné zaoberať sa treťou otázkou, ktorú položil vnútroštátny súd: podľa akého kritéria treba potom stanoviť centrum záujmov v prípade právnických osôb? (oddiel B) Napokon vnútroštátny súd svojou prvou otázkou žiada Súdny dvor, aby posúdil vzájomný vzťah medzi „mozaikovým“ prístupom, ktorý stanovil Súdny dvor v rozsudku Shevill⁶ a na základe ktorého je právomoc súdu obmedzená na škodu, ktorá vznikla na území daného štátu, a nedeliteľnou (jednotnou) povahou prostriedku nápravy, ktorého sa domáha navrhovateľka (oddiel C).

23. Stručne povedané, v týchto návrhoch posúdim osobnú pôsobnosť príslušných pravidiel právomoci (oddiel A), potom kritérium, ktoré sa má použiť (oddiel B), a napokon problematiku prostriedkov nápravy (oddiel C). Podstatou mojej argumentácie je, že podľa môjho názoru na účely priznania medzinárodnej právomoci v prípadoch mimozmluvnej zodpovednosti za poškodenie povesti nie je opodstatnené zaviesť rozlišovanie fyzických a právnických osôb. Navrhujem, aby sa s nimi z hľadiska medzinárodnej právomoci zaobchádzalo rovnako. Keďže však uznávam, že internet a informácie uverejnené na internete majú osobitnú povahu, tiež navrhujem zúžiť doterajší prístup, z ktorého vychádzal Súdny dvor. Pokiaľ ide o obsah sprístupnený na internete, podľa môjho názoru nemá zmysel zachovať „mozaikový“ právomoc, ktorá bola stanovená v rozsudku Shevill konkrétne pre distribúciu tlačených médií. Ak sa pravidlá medzinárodnej právomoci v prípade poškodenia dobrého mena prostredníctvom internetu takto zúžia, dokonca ani nevznikne otázka týkajúca sa dostupných prostriedkov nápravy v rámci územne obmedzenej „mozaikovej“ právomoci založenej na rozsudku Shevill.

5 Rozsudok z 25. októbra 2011, eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:685).

6 Rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61).

A. Uplatniteľnosť právomoci založenej na centre záujmov v prípade právnických osôb

1. Úvod: vývoj judikatúry (ako sa z výnimky stalo pravidlo)

24. Prejednávaná vec sa týka výkladu pravidla uvedeného v článku 7 bode 2 nariadenia č. 1215/2012, ktoré stanovuje medzinárodnú právomoc vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti. Podľa tohto pravidla osobu s bydliskom na území členského štátu možno žalovať v inom členskom štáte vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti „na súdoch podľa miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá takýto nárok“.

25. Ide o *osobitné* pravidlo právomoci. Toto pravidlo umožňuje odchýliť sa od *všeobecného* pravidla obsiahnutého v článku 4 ods. 1 nariadenia č. 1215/2012, podľa ktorého sa žalovaný žaluje v členskom štáte, na území ktorého má bydlisko.⁷

26. Pravidlo uvedené v článku 7 bode 2 nariadenia č. 1215/2012 je podľa ustálenej judikatúry založené na existencii *osobitne úzkej väzby* medzi sporom a súdmi iného členského štátu, než je členský štát, na území ktorého má žalovaný bydlisko. Vyplýva to z dôvodov súvisiacich s riadnym výkonom spravodlivosti a hospodárnou organizáciou konania.⁸

27. Súdny dvor vykladá formuláciu „miesto, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá [nárok z mimozmluvnej zodpovednosti]“, ktoré je uvedené v článku 7 bode 2 nariadenia č. 1215/2012 (a v ustanoveniach, ktoré mu predchádzali⁹), od vydania rozsudku Bier¹⁰ v tom zmysle, že sa týka tak miesta, kde *vznikla* škoda, ako aj miesta, kde došlo k udalosti, ktorá *viedla* k tejto škode. Žalovaného teda možno žalovať podľa výberu žalobcu pred súdom ktoréhokoľvek z týchto dvoch miest.¹¹

28. V rozsudku Shevill Súdny dvor spresnil, že ak poškodenie dobrého mena vyplýva z článku uverejneného v novinách, ktoré sa distribuujú vo viacerých členských štátoch, žalobca môže podať žalobu o náhradu škody (na základe pravidiel osobitnej právomoci) na súdoch jedného z dvoch miest. Môže ju podať buď na súdoch členského štátu, na území ktorého *nastala* skutočnosť, ktorá zakladá nárok z mimozmluvnej zodpovednosti¹², ktoré zodpovedá miestu, kde má vydavateľ sídlo, alebo na súdoch každého členského štátu, na území ktorého boli predmetné noviny distribuované a na území ktorého poškodenému podľa jeho názoru *vznikla* ujma na povesti. Právomoc súdov tohto druhého členského štátu je obmedzená len na ujmu spôsobenú v tomto členskom štáte.¹³ Tento druhý typ osobitnej právomoci, z ktorého vyplýva územne obmedzená právomoc, zakotvený v rozsudku Shevill sa označuje ako „mozaikový“ prístup.¹⁴

7 Pokiaľ ide o najnovšiu judikatúru, pozri napríklad rozsudok z 22. januára 2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, bod 17 a tam citovanú judikatúru).

8 Bolo to stanovené v rozsudku z 30. novembra 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, bod 11). Pozri tiež rozsudky zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61, bod 19 a tam citovanú judikatúru); z 25. októbra 2011, eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:685, bod 40 a tam citovanú judikatúru); z 3. októbra 2013, Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635 bod 27 a tam citovanú judikatúru); z 22. januára 2015, Hejduk (C-441/13 EU:C:2015:28, bod 19 a tam citovanú judikatúru), a z 21. decembra 2016, Concurrence (C-618/15, EU:C:2016:976, bod 26 a tam citovanú judikatúru). Pozri tiež odôvodnenie 16 nariadenia č. 1215/2012.

9 Znenie článku 7 bodu 2 je totožné s *článkom 5 bodom 3* nariadenia Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. ES L 12, 2001, s. 1; Mím. vyd. 19/004, s. 42). Tiež je takmer totožné s *článkom 5 bodom 3* Bruselského dohovoru o právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach z 27. septembra 1968 (Ú. v. ES L 304, 1978, s. 36).

10 Rozsudok z 30. novembra 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, bod 19).

11 Pokiaľ ide o najnovšiu judikatúru, pozri napríklad rozsudok z 22. januára 2015, Hejduk (C-441/13 EU:C:2015:28, bod 18 a tam citovanú judikatúru).

12 Tiež to zodpovedá všeobecnému pravidlu sídla žalovaného. Pozri rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61, bod 26).

13 Rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61, body 30 a 31).

14 Pozri napríklad MANKOWSKI, S.: Kommentar zum Art. 5 EuGVVO. In: *EWiR*, 2011, s. 743 až 744. Riešenie použité v rozsudku Shevill sa všeobecne vníma tak, že jeho účelom bolo zohľadniť skutočnosť, že v posudzovanom prípade sa veľká väčšina výtlačkov distribuovala vo Francúzsku, zatiaľ čo len ich malá časť sa predávala v Anglicku, kde mali bydlisko osoby, ktorých sa týkali uverejnené informácie. Pozri napríklad BRIGGS, A.: The Brussels Convention. In: *Yearbook of European Law*, 1995, roč. 15, č. 1, s. 487 až 514.

29. V rozsudku eDate Súdny dvor najprv potvrdil uplatniteľnosť tohto dôvodu právomoci na nároky týkajúce sa porušenia práv na ochranu osobnosti spôsobeného informáciami uverejnenými na internete. Súdny dvor rozhodol, že nárok na náhradu škody možno uplatniť na súdoch každého členského štátu, na ktorého území je alebo bol prístupný obsah informácie uverejnenej na internete. Právomoc týchto súdov zostáva územne obmedzená.¹⁵

30. Súdny dvor však v rozsudku eDate uviedol aj ďalšie kritérium právomoci: taký nárok možno podať aj na súdoch miesta, kde má žalobca centrum svojich záujmov. Týmto miestom je členský štát, na území ktorého má žalobca obvyklý pobyt, alebo iný členský štát, ku ktorému možno preukázať zvlášť úzku väzbu, napríklad členský štát, v ktorom žalobca vykonáva svoje povolanie.¹⁶

31. Súdny dvor stanovil toto tretie osobitné kritérium právomoci v prípade nárokov spadajúcich pod článok 7 bod 2 nariadenia č. 1215/2012 s prihliadnutím na „závažnosť ujmy“ a celosvetovú dostupnosť informácií, ktoré ju údajne spôsobujú.¹⁷ Tieto znaky sú špecifické pre internet, ktorý mal ako médium v čase vydania rozsudku Shevill dosť okrajový význam.¹⁸

32. Aby som to zhrnul: z rozsudkov Shevill a eDate vo vzájomnej súvislosti vyplýva, že v prípade údajného poškodenia povesti spôsobeného informáciami uverejnenými na internete má žalobca, ktorý je fyzickou osobou, v súčasnosti na výber štyri typy právomoci. Tri z nich predstavujú „úplnú“ právomoc, na základe ktorej možno uplatniť nárok na náhradu škody v plnej výške, a zvyšný štvrtý predstavuje „čiastočnú“ právomoc, na základe ktorej možno uplatniť nárok na náhradu škody len v rozsahu, v akom škoda vznikla na území daného štátu. Uvedené typy úplnej právomoci zahŕňajú všeobecnú právomoc (podľa miesta bydliska žalovaného) a dva typy osobitnej právomoci (podľa miesta, kde vznikla škoda, ktoré väčšinou zodpovedá miestu, ktorého súdy majú všeobecnú právomoc, a podľa miesta, kde má žalobca centrum svojich záujmov). Okrem toho súdy všetkých ostatných členských štátov pravdepodobne majú čiastočnú právomoc, keďže informácie uverejnené na internete sú dostupné vo všetkých členských štátoch.

33. Prejednávaná vec sa týka medzinárodnej právomoci v prípade nároku na náhradu škody založeného na údajnom porušení práv navrhovateľky na ochranu osobnosti. Navrhovateľka je *právnická osoba*. Navrhla, aby súd uložil odporkyni povinnosť *opraviť a odstrániť* informácie a komentáre z jej internetovej stránky. Ako bolo potvrdené na pojednávaní, prvoradým účelom žaloby navrhovateľky nie je náhrada spôsobenej majetkovej škody, ale oprava a odstránenie informácií uverejnených na internete, ktoré údajne porušujú jej práva. Návrh na náhradu škody je druhoradý.

34. Ako som naznačil v úvode týchto návrhov, môže sa zdať, že tieto dva prvky privádzajú súčasnú judikatúru Súdneho dvora trochu ďaleko, do oblastí, pre ktoré možno nebola pôvodne určená. Dostať sa na vonkajšie hranice teoretickej konštrukcie je však tiež užitočné: umožňuje to kriticky prehodnotiť samotný základ tejto konštrukcie.

35. Ešte pred preskúmaním uvedenej problematiky však treba vyriešiť predbežnú otázku: možno v súvislosti s poškodením práv na ochranu osobnosti spôsobeným prostredníctvom internetu rozlišovať fyzické a právnické osoby?

15 Rozsudok z 25. októbra 2011, eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:685, body 51 a 52).

16 Rozsudok z 25. októbra 2011, eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:685, bod 49).

17 Tamže, bod 47.

18 Pokiaľ ide o kritické posúdenie v právnickej literatúre s poukázaním na prechod k *forum actoris* a nedostatok predvídateľnosti, ako aj riziko forum shoppingu v súvislosti s takým prístupom, pozri napríklad BOLLÉE, S., HAFTEL, B.: Les nouveaux (dés)équilibres de la compétence internationale en matière de cyberséoulité après l'arrêt eDate Advertising et Martinez. In: *Recueil Le Dalloz*, 2012, č. 20, s. 1285 až 1293; KUIPERS, J.-J.: Joined Cases C-509/09 & 161/10, eDate Advertising v. X and Olivier Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 25 October 2011. In: *Common Market Law Review* 2012, s. 1211 až 1231; THIEDE, T.: Bier, Shevill und eDate – Aegrescit medendo? In: *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union*, 4/2012, s. 219 až 222.

2. Práva právnických osôb na ochranu osobnosti

36. Hoci v rozsudku to nie je výslovne spomenuté, zdá sa, že myšlienkou, z ktorej do veľkej miery vychádzalo stanovenie ďalšieho osobitného kritéria právomoci vo veci eDate, bola ochrana základných práv. Generálny advokát Cruz Villalón jednoznačne vyjadril túto myšlienku vo svojich úvahách obsiahnutých v návrhoch, ktoré predniesol v uvedenej veci.¹⁹

37. Otázka, či sa ochrana práv na ochranu osobnosti ako základných práv môže vzťahovať aj na právnické osoby, v každom prípade bola predmetom rozsiahlej diskusie v prejednávanej veci. Patria právnickým osobám práva na ochranu osobnosti? Účastníci konania v prejednávanej veci majú odlišný názor na túto otázku.

38. Estónska vláda vo svojich písomných pripomienkach a na pojednávaní uviedla, že práva na ochranu osobnosti chránené podľa rozsudku eDate môžu logicky patriť len fyzickým osobám. Táto vláda tvrdí, že to vyplýva z povahy a účinkov týchto práv (ako je bolesť a utrpenie). Vláda Spojeného kráľovstva vo svojich písomných pripomienkach rovnako zdôraznila, že náhrada škody, ktorej sa domáha právnická osoba v dôsledku informácií uverejnených na internete, ktorými boli poškodené jej práva, v skutočnosti zodpovedá podnikateľskej strate. Vyvoláva to iné otázky, než aké vznikajú v súvislosti s fyzickou osobou, ktorej povest' je poškodená.

39. Komisia uznáva, že v niektorých členských štátoch sú chránené práva na ochranu osobnosti, ale tvrdí, že *forum actoris* založené na centre záujmov by sa nemalo rozšíriť na právnické osoby. Také rozšírenie by nevyjadrovalo rovnováhu dotknutých záujmov.

40. S týmito stanoviskami nesúhlasím. Po prvé v *principiálnej* rovine je ťažké pochopiť, prečo by právnické osoby – pokiaľ to analógia primerane pripúšťa – nemohli mať práva na ochranu osobnosti [písmeno a)]. Po druhé však možno treba zdôrazniť, že v *pragmatickejšej* rovine má otázka, či právnické osoby majú nejaké základné práva na ochranu osobnosti, na účely prejednávanej veci dosť obmedzený význam. Je nesporné, že podľa právnych predpisov mnohých členských štátov majú právnické osoby v rámci svojich zákonných práv nárok na ochranu svojej povesti alebo svojho dobrého mena. Tieto práva existujú a musia sa posudzovať do veľkej miery nezávisle od (ne)existencie základných práv právnických osôb. Také nároky – pokiaľ majú cezhraničný charakter – sa pravdepodobne týkajú „zodpovednosti“ v zmysle článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012, ale potenciálne búrlivá diskusia o rozsahu základných práv spoločností v skutočnosti nie je kľúčovým prvkom prejednávanej veci [písmeno b)]. Tieto úvahy vedú k záveru, že nie je dôvod, aby sa s právnickými a fyzickými osobami zaobchádzalo odlišne pri používaní osobitného kritéria na určenie súdnej právomoci [písmeno c)].

a) Principiálna odpoveď

41. V rámci systému Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP) na začiatku len článok 1 protokolu 1 k EDLP o vlastníckom práve *výslovne* stanovoval, že sa vzťahuje na právnické osoby. Následne však tak Európsky súd pre ľudské práva (ESLP), ako aj Súdny dvor postupne rozšírili ochranu základných práv na právnické osoby, pokiaľ sa taký prístup zdal so zreteľom na konkrétne základné právo primeraný.

¹⁹ Okrem iného poznamenal, že základné práva na súkromie a slobodu informácií, ktoré sú zakotvené v článkoch 7 a 11 Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“), „potvrdzujú osobitnú ochranu, ktorú si zaslúži informácia v demokratickej spoločnosti, a rovnako zdôrazňujú význam súkromnej sféry, ktorá tiež zahŕňa prejav osobnej povahy“. Pozri návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Cruz Villalón v spojených veciach eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:192, bod 52).

42. V judikatúre ESLP preto počas viacerých rokov došlo k postupnému rozšíreniu napríklad slobody prejavu²⁰, práva na rešpektovanie obydlia a korešpondencie²¹ a práva na spravodlivé súdne konanie²². ESLP však zároveň tiež pripustil, že ak ide o obmedzenia základných práv, zmluvné strany môžu mať širšiu mieru voľnej úvahy v prípadoch týkajúcich sa podnikateľskej alebo inej činnosti dotknutých osôb.²³

43. V rámci systému práva EÚ Súdny dvor rovnako potvrdil, že právnické osoby majú nielen vlastnícke právo²⁴, ale aj slobodu podnikania²⁵, právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom²⁶ a tiež konkrétnejšie právo na právnu pomoc²⁷. Súdny dvor tiež rozhodol, že na právnické osoby sa vzťahuje prezumpcia nevinny a konkrétnejšie právo na obhajobu.²⁸

44. Vo všeobecnosti by sa dalo povedať, že v oboch systémoch – okrem určitých výnimiek²⁹ – boli základné práva rozšírené na právnické osoby postupne a dosť prirodzene a spontánne, bez hlbších filozofických úvah o povahe alebo funkcii základných práv.³⁰ Toto rozšírenie zrejme vychádzalo skôr z úvah funkčnej povahy: možno predmetné základné právo primeranou analógiou uplatniť na právnickú osobu? Ak áno, toto právo sa spravidla rozšíri a uplatní na právnické osoby, pričom môže existovať priestor na rozsiahlejšie výnimky a obmedzenia.³¹

45. Pokiaľ ide *konkrétnejšie* o práva právnických osôb na ochranu osobnosti, nepriamo boli uznané vo veci Fayed v. Spojené kráľovstvo³². ESLP uviedol, že v prípade práva na dobrú povest' sú hranice prijateľnej kritiky širšie vo vzťahu k manažérom pôsobiacim vo veľkých verejnoprávných spoločnostiach než vo vzťahu k súkromným osobám.³³ ESLP navyše rozhodol, že skutočnosť, že

20 Stanovená v článku 10 EDLP. Pozri rozsudok ESLP z 26. apríla 1979, *Sunday Times v. Spojené kráľovstvo* (CE:ECHR:1979:0426JUD000653874).

21 Zakotvené v článku 8 EDLP. ESLP rozšíril pojem „obydlie“ na kancelárie spoločnosti. Pozri rozsudok ESLP zo 16. apríla 2002, *Société Colas Est a i. v. Francúzsko* (CE:ECHR:2002:0416JUD003797197, § 40 až 42).

22 Upravené v článku 6 ods. 1 EDLP. Pozri rozsudok ESLP z 20. septembra 2011, *Oao Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Rusko* (CE:ECHR:2011:0920JUD001490204, § 536 až 551). Objavil sa názor, že nie je odôvodnené zaobchádzať s právnickými osobami odlišne, lebo rešpektovanie práva na spravodlivé súdne konanie je predpokladom možnosti uplatniť príslušné hmotnoprávne práva. Pozri OLIVER, S.: *Companies and Their Fundamental Rights: A Comparative Perspective*. In: *International and Comparative Law Quarterly*, 2015, roč. 64, č. 3, s. 678.

23 Pozri rozsudok ESLP zo 16. decembra 1992, *Niemietz v. Nemecko* (CE:ECHR:1992:1216JUD001371088), v ktorom ESLP rozhodol, že policajná prehliadka v kanceláriách samostatne zárobkovo činného advokáta v mieste jeho bydliska predstavovala zásah do jeho „obydlia“. ESLP však dodal, že oprávnenie štátov zasahovať do výkonu tohto práva podľa článku 8 ods. 2 EDLP môže byť širšie „v prípade, ak ide o činnosti alebo priestory súvisiace s výkonom povolania alebo podnikaním, než v iných prípadoch“ (§ 31).

24 Stanovené v článku 17 Charty. Pozri napríklad rozsudok z 11. júna 2015, *Berlington Hungary a i.* (C-98/14, EU:C:2015:386, body 89 až 91 a tam citovanú judikatúru).

25 Upravená v článku 16 Charty. Pozri rozsudok z 21. decembra 2016, *AGET Iraklis* (C-201/15, EU:C:2016:972, body 66 až 69 a tam citovanú judikatúru).

26 Stanovené v článku 47 Charty. Pozri napríklad rozsudok zo 16. mája 2017, *Berlioz Investment Fund SA* (C-682/15, EU:C:2017:373, bod 48).

27 Upravené v článku 47 Charty. Pozri rozsudok z 22. decembra 2010, *DEB* (C-279/09, EU:C:2010:811, body 44 až 59).

28 Zakotvené v článku 48 Charty. Pozri napríklad rozsudky z 26. novembra 2013, *Groupe Gascogne/Komisija* (C-58/12 P, EU:C:2013:770, bod 29 a nasl.), a zo 14. septembra 2010, *Akzo Nobel Chemicals a Akcros Chemicals/Komisija* (C-550/07 P, EU:C:2010:512, bod 92).

29 Jednou z nich je rozsudok z 22. decembra 2010, *DEB* (C-279/09, EU:C:2010:811), v ktorom Súdny dvor potvrdil, že nárok na právnu pomoc majú aj právnické osoby. Súdny dvor (v bode 38) dospel k tomuto záveru na základe jazykového argumentu (pojem „osoba“ v predmetnom ustanovení nevylučoval právnické osoby) v spojení so systematickými úvahami (umiestnenie príslušnej kapitoly v rámci Charty).

30 Pozri ďalej napríklad OLIVER, S.: *Companies and Their Fundamental Rights: A Comparative Perspective*. In: *International and Comparative Law Quarterly*, 2015, roč. 64, č. 3, s. 661 až 696.

31 Možno dodať, že podobné diskusie a potenciálne rozširovanie ochrany základných práv na právnické osoby nie sú obmedzené na európske právne poriadky. Príkladmi spoza Atlantiku sú rozhodnutie vo veci *Citizens United v. Federal Election Commission* 558 U.S. 310 (2010), ktoré sa týka slobody politického prejavu právnických osôb, a novšie rozhodnutie vo veci *Burwell v. Hobby Lobby Stores* 573 U.S. (2014), v ktorom Najvyšší súd Spojených štátov uznal, že spoločnosti s obmedzeným počtom akcionárov založené na účely dosahovania zisku môžu mať náboženské presvedčenie.

32 Rozsudok ESLP z 21. septembra 1990, *Fayed v. Spojené kráľovstvo* (CE:ECHR:1994:0921JUD001710190).

33 Tamže, §75. Pozri tiež rozsudky ESLP z 15. mája 2005, *Steel a Morris v. Spojené kráľovstvo* (CE:ECHR:2005:0215JUD006841601, § 94), a z 20. novembra 1989, *Markt intern Verlag GmbH a Klaus Beermann v. Nemecko* (CE:ECHR:1989:1120JUD001057283, § 33 až 38).

dotknutým subjektom bola veľká nadnárodná spoločnosť, nemá viesť k tomu, aby bolo tomuto subjektu odňaté právo brániť sa proti výrokom poškodzujúcim jeho povest'. Táto skutočnosť tiež nemala za následok, že sťažovatelia (fyzické osoby) nemuseli preukázať správnosť predmetných výrokov.³⁴

46. Treba však uznať, že judikatúra ESLP týkajúca sa tejto otázky možno nie je úplne jednoznačná, a to najmä z dvoch dôvodov. Po prvé povaha práv právnických osôb na ochranu osobnosti môže byť trochu odlišná než v prípade práv fyzických osôb na ochranu osobnosti v závislosti od konkrétneho práva, ktorého sa dovoľáva právnická osoba, teda v závislosti od toho, či ide o právo zakotvené v článku 8, článku 10 alebo prípadne v článku 1 prvého protokolu, resp. o niektoré z procesných práv. Po druhé ESLP sa v konkrétnych prípadoch často stotožní s posúdením ne(existencie) zásahov do práv právnickej osoby na ochranu osobnosti, ktoré už vykonal vnútroštátny súd.³⁵

47. K ochrane práv právnických osôb na ochranu osobnosti ako základných práv možno pristupovať dvoma spôsobmi: prvý z nich je *integrálny* a druhý *funkčný*.

48. Práva na ochranu osobnosti ako *integrálna* hodnota znamenajú, že sú hodné ochrany ako také. Práva na ochranu osobnosti možno považovať za odvodené od ľudskej dôstojnosti. Samotná existencia človeka je ako taká hodná ochrany. Ak vychádzame z tohto poňatia práv na ochranu osobnosti, pripísanie takého postavenia právnickej osobe skutočne môže vyvolať určité racionálne problémy.

49. Práva na ochranu osobnosti však tiež možno chápať z *funkčného* hľadiska v tom zmysle, že sú skôr nástrojom na zabezpečenie účinnej ochrany iných základných práv než účelom ako takým. Ochrana práv právnických osôb na ochranu osobnosti vedie k iným právam týchto osôb, ako je vlastnícke právo (článok 17 Charty) alebo sloboda podnikania (článok 16 Charty), resp. je ich nevyhnutným uskutočnením. Ak uplatníme tento prístup, porušenie práv spoločnosti na ochranu osobnosti spočívajúce v poškodení jej dobrého mena a povesti sa priamo prejaví v podobe porušenia jej hospodárskych práv. Účinná ochrana týchto hospodárskych práv (ktoré právnické osoby určite majú) teda tiež vyžaduje ochranu ich práv na ochranu osobnosti.

50. Spôsobuje toto posledné uvedené odôvodnenie ochrany práv právnických osôb na ochranu osobnosti, že tieto práva sú menejcenné, či dokonca že neexistujú? Viaceré pripomienky predložené počas konania v prejednávanej veci podľa všetkého vyjadrujú toto morálne tvrdenie, pričom v podstate naznačujú, že „ak sa niečo týka peňazí, nie je to hodné ochrany základných práv“.

51. S týmto názorom nesúhlasím, a to z troch dôvodov. Po prvé existuje mnoho iných, v zásade procesných práv, ktorých ochranu nemožno označiť za účel ako taký, ale skôr za nástroj na ochranu iných práv alebo hodnôt. Sú potom tieto práva z tohto dôvodu „menejcenné“? Po druhé, ako je to s inými, hmotnoprávnymi právami, ktoré sa týkajú práve ochrany napríklad vlastníckeho práva alebo práva na prácu či slobody podnikania? Sú aj tieto práva „morálne menejcenné“? Po tretie, aj keby sme zaujali taký morálny prístup – s ktorým nesúhlasím –, znamenalo by to, že ochrana základných práv by sa nevzťahovala na právnické osoby, ktorých cieľom je dosahovanie zisku. Ako je to však v prípade právnických osôb, ktorých činnosť nie je zameraná na dosahovanie zisku? Ako je to s neziskovými právnickými osobami, ktoré by prípadne mohli mať „vznešenejšie“ ciele?

b) Pragmatická odpoveď

52. Nevidím dôvod, prečo by právnické osoby nemohli požívať ochranu svojich práv na ochranu osobnosti ako základného práva, pokiaľ je to – v súlade s celkovým prístupom načrtnutým v predchádzajúcom oddiele – za okolností daného prípadu primerané.

34 Rozsudok ESLP z 15. mája 2005, Steel a Morris v. Spojené kráľovstvo (CE:ECHR:2005:0215JUD006841601, § 94).

35 Pozri nedávny rozsudok ESLP z 2. februára 2016, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete a Index.hu Zrt v. Maďarsko (CE:ECHR:2016:0202JUD002294713, § 66).

53. Domnievam sa však, že Súdny dvor sa v skutočnosti na účely rozhodnutia prejednávanej veci nemusí zaoberať touto otázkou.

54. Nad rámec „povinnej“ fázy súčasnej diskusie o ochrane základných práv³⁶ treba pripomenúť, čo je skutočne podstatou prejednávanej veci: je ňou rozhodnutie o priznaní medzinárodnej právomoci podľa článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012 v prípade mimozmluvnej zodpovednosti za poškodenie povesti.

55. Zodpovednosť za takú ujmu však nie je obmedzená na to, čo chránia ústavou zaručené základné práva. Práve naopak – v právnych poriadkoch členských štátov sa podrobnejšie ustanovenia o ochrane osobnosti a povesti nachádzajú v zákonoch, a to vo vnútroštátnych občianskych zákonníkoch alebo predpisoch o občianskoprávných deliktoch. Tieto predpisy sa potom nevyhnutne uplatňujú nielen na fyzické, ale aj na právnické osoby.

56. Napríklad v nemeckom práve má ochrana všeobecných práv na ochranu osobnosti ústavný základ. Ochrana sa vzťahuje tak na fyzické, ako aj na právnické osoby. Právnické osoby požívajú takú ochranu, pokiaľ sa týka ich konkrétnej úlohy, napríklad úlohy hospodárskeho subjektu alebo zamestnávateľa.³⁷ Právo podniku na ochranu osobnosti chráni jeho povesť a jeho ústavou zaručenú slobodu podnikania.³⁸ Rozsah ochrany práva podniku na ochranu osobnosti sa vykladá pomerne široko.³⁹ Vo Francúzsku judikatúra podľa všetkého uznáva, že právnické osoby majú určité práva na ochranu osobnosti, najmä keď ide o ich česť alebo povesť.⁴⁰ V anglickom práve pojmy poškodenie dobrého mena a vedomé zavádzanie chránia povesť a hospodársky záujem právnických osôb.⁴¹

57. Aj napriek rozdielom, pokiaľ ide o ich typ a rozsah, práva právnických osôb na ochranu osobnosti, ktoré chránia dobré meno a povesť, nie sú v členských štátoch nezvyčajným javom. Ak sa preto taký nárok založený na zákonoch uplatní v jednom členskom štáte proti subjektu z iného členského štátu, na rozhodnutie o takej žalobe bude prirodzene potrebné aj rozhodnutie o medzinárodnej právomoci podľa článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012.

58. Inak povedané, článok 7 bod 2 je viacvrstvovým ustanovením v tom zmysle, že pravidlá právomoci, ktoré sú v ňom obsiahnuté, sa uplatnia bez ohľadu na to, aký konkrétny právny základ má nárok podľa vnútroštátneho práva, či už hmotnoprávnu ochranu práv na ochranu osobnosti poskytuje ústavou chránené základné právo, ochrana založená na zákonoch, na judikatúre alebo na zákonoch aj judikatúre.

59. Aj keď je článok 7 bod 2 viacvrstvový, pokiaľ ide o hmotnoprávny základ nároku podľa vnútroštátneho práva, zároveň by mal byť jednotný, čo sa týka jeho výsledku. Inak povedané, prípadné rozdiely týkajúce sa základu nároku podľa vnútroštátneho práva nemôžu mať vplyv na posúdenie pravidiel právomoci, samozrejme za predpokladu, že nárok má stále povahu nároku z mimozmluvnej zodpovednosti.

36 Späťne treba poukázať na to, že vo veci Shevill boli traja zo štyroch žalobcov v skutočnosti *právnické* osoby. Táto skutočnosť však nevyvolala nijaké pochybnosti o uplatniteľnosti tých istých pravidiel medzinárodnej právomoci. Tú istú skutočnosť však tiež možno považovať za nepriamy dôkaz o tom, do akej miery sa právna diskusia týkajúca sa práva EÚ za posledné desaťročie zmenila a preorientovala. Skeptik by možno dodal, že to nemusí byť vždy zmena k lepšiemu v tom zmysle, že diskusia týkajúca sa základných práv poskytuje lepšie alebo presnejšie analytické nástroje napríklad na výklad pravidiel medzinárodnej právomoci.

37 Pozri napríklad Bundesgerichtshof (nemecký Spolkový súdny dvor), rozsudky z 18. mája 1971 – VI ZR 220/69, NJW 1971, 1665; z 8. júla 1980 – VI ZR 177/78, NJW 1980, 2807; z 19. apríla 2005 – X ZR 15/04, NJW 2005, 2766; z 23. septembra 2014 – VI ZR 358/13, NJW 2015, 489; a z 28. júla 2015 – VI ZR 340/14, NJW 2016, 56. Pozri aj Bundesgerichtshof (nemecký Spolkový súdny dvor), rozhodnutie z 24. mája 2006 – I BvR 49/00, NJW 2006, 3771).

38 KORENG, A.: Das „Unternehmenspersönlichkeitsrecht“ als Element des gewerblichen Reputationsschutzes. In: *GRUR*, 2010, s. 1065 a nasl.

39 Táto ochrana zahŕňa nielen výroky, ktoré môžu viesť k tomu, že spotrebiteľia už nebudú mať záujem o výrobky alebo služby určitého podniku, ale tiež z nej vyplýva, že nepovolené filmové nahrávky zhotovené v priestoroch spoločnosti môžu predstavovať porušenie práv podniku na ochranu osobnosti. Pozri napríklad rozsudok Landgericht Stuttgart (Krajinský súd Stuttgart) z 9. 10. 2014 – 11 O 15/14.

40 Pozri napríklad DUMOULIN, L.: Les droits de la personnalité des personnes morales. In: *Revue des sociétés*, 2006, 1. vydanie, bod 19.

41 Pozri napríklad rozhodnutia Tesla Motors Ltd v. BBC [2013] EWCA Civ 152 alebo Marathon Mutual Ltd v. Waters [2009] EWHC 1931 (QB).

60. Stručne povedané, ochrana aspoň niektorých práv právnických osôb na ochranu osobnosti sa zvyčajne poskytuje nielen na úrovni základných práv, ale aj (alebo ešte častejšie) na úrovni zákonov. V práve EÚ preto musia existovať rovnocenné pravidlá právomoci, ktoré umožnia určiť súd, ktorý má právomoc prejednať nárok, o aký ide v konaní vo veci samej.

c) Odlišné zaobchádzanie s právnickými osobami podľa nariadenia č. 1215/2012?

61. Keď sa určí, že pravidlá medzinárodnej právomoci podľa článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012 sa uplatnia na nárok z mimozmluvnej zodpovednosti uplatnený právnickou osobou, ktorá tvrdí, že došlo k poškodeniu jej práv na ochranu osobnosti, (bez ohľadu na to, či je základom takeého nároku ochrana zaručená ústavou alebo zákonom), logicky vzniká ďalšia otázka. Existuje náležitý dôvod na rozlišovanie fyzických a právnických osôb na účely uplatnenia osobitnej právomoci založenej na centre záujmov? Ak áno, môže byť také rozlišovanie odôvodnené?

62. Jediným odôvodnením poskytnutým počas tohto konania – iným, než je vyššie uvedené odopretie práv právnických osôb na ochranu osobnosti – je logika „slabšieho účastníka“. Podľa tejto argumentácie sú fyzické osoby prirodzene „slabšie“ vo vzťahu k právnickým osobám, ako to bolo v oboch spojených veciach, ktorých sa týkal rozsudok eDate. Vážna ujma, ktorá môže byť okamžite spôsobená uverejnením informácií na internete, odôvodňuje výklad pravidiel právomoci v ich prospech. Tá istá osobitná ochrana však nie je potrebná v prípade právnických osôb, lebo prirodzene nie sú „slabé“.

63. Nesúhlasím s tým, a to zo štyroch dôvodov.

64. Po prvé, podobne ako Komisia uviedla na pojednávaní, poznamenávam, že cieľom pravidla právomoci podľa článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012 nie je chrániť slabšieho účastníka. Uznávam, že iné typy osobitnej právomoci upravené nariadením č. 1215/2012 sledujú tento cieľ. Je to tak v prípade súdnej ochrany poskytovanej spotrebiteľom, zamestnancom a určitým osobám vo veciach poistenia.⁴² Logika „slabšieho účastníka“ sa určite neobjavuje v pravidle osobitnej právomoci vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti. Tento typ právomoci naopak vychádza z *úzkej väzby* medzi nárokom a súdom, ktorý má právomoc rozhodnúť o ňom.⁴³

65. Po druhé, aj keby sa uznalo, že v tejto súvislosti by sa mala zohľadniť logika slabšieho účastníka nad rámec jednoznačného znenia nariadenia č. 1215/2012 – s čím nesúhlasím –, pýtam sa, či by také automaticky uplatňované pravidlo skutočne mohlo byť primerané a poskytovať správne výsledky vo väčšine konkrétnych prípadov. Sú fyzické osoby prirodzene vždy slabé a právnické osoby vždy silné, bez ohľadu na konkrétny „pomer síl“ v danom spore? Ako je to s právnickými osobami, ktoré sú v skutočnosti malé a dosť slabé? Ako je to so všetkými hraničnými prípadmi, ako sú jednoosobové spoločnosti, samostatne zárobkovo činné osoby alebo na druhej strane mocní a bohatí jednotlivci? Okrem toho malo by byť v tejto súvislosti relevantné, či je právnická osoba neziskovou organizáciou, alebo či je jej cieľom dosahovanie zisku?

66. Po tretie pri konkrétnom posudzovaní potenciálnej ujmy spôsobenej internetom treba mať na zreteli, že je pravdepodobné, že nielen žalobcovia, ale aj potenciálni žalovaní budú dosť odlišní. V čase vydania rozhodnutia vo veci Shevill bolo pravdepodobné, že poškodenie dobrej povesti spôsobia tlačenej médiá. Vo väčšine prípadov (určite nie vo všetkých) bolo pravdepodobné, že žalovaní vydavatelia budú právnické osoby.

⁴² Pozri odôvodnenie 18 nariadenia č. 1215/2012: „V oblasti poistenia, spotrebiteľských a pracovných zmlúv by slabší účastník mal byť chránený normami právomoci, ktoré lepšie chránia jeho záujmy než všeobecné normy.“ Tieto normy sú obsiahnuté v oddieloch 3 až 5 kapitoly II tohto istého nariadenia.

⁴³ Pozri odkazy na judikatúru citovanú v poznámke pod čiarou 8 vyššie.

67. Internet – či už k lepšiemu, alebo k horšiemu – úplne zmenil pravidlá hry: demokratizoval uverejňovanie. V dobe súkromných internetových stránok, uverejňovania vlastných príspevkov, blogov a sociálnych sietí môžu fyzické osoby veľmi ľahko šíriť informácie o ktoromkoľvek inom subjekte, či už je ním fyzická alebo právnická alebo orgán verejnej moci. Za takých technických podmienok pôvodná myšlienka, na ktorej boli zrejme založené prvotné pravidlá týkajúce sa poškodenia dobrej povesti uverejnením informácií, ktoré vychádzali z predpokladu, že žalobca je pravdepodobne slabý jednotlivec, zatiaľ čo žalovaný je (profesionálny) vydavateľ, úplne stráca opodstatnenie.

68. Napokon, ak by sme uplatnili logiku individuálneho posudzovania vzájomného pomeru síl v konkrétnych prípadoch, taký prístup často – pokiaľ ide o jeho praktické uskutočnenie – odporuje cieľu, ktorý sleduje nariadenie č. 1215/2012, spočívajúcemu v tom, aby normy právomoci boli „ľahko predvídateľné“.⁴⁴ Aké konkrétne kritériá sa potom uplatnia? Peniaze? Veľkosť príslušných právnych oddelení každého subjektu? To, či je daný subjekt profesionálnym vydavateľom? Také náročné skúmanie s neistým výsledkom opäť zrejme nie je najlepším prístupom na rozhodnutie o medzinárodnej právomoci, ktoré by malo byť čo najrýchlejšie a najjednoduchšie.⁴⁵

69. Aby som to zhrnul, podľa môjho názoru neexistuje náležitý dôvod, pre ktorý by sa pravidlá osobitnej právomoci obsiahnuté v článku 7 bode 2 nariadenia č. 1215/2012, vrátane právomoci založenej na centre záujmov, mali líšiť podľa toho, či je žalobcom fyzická alebo právnická osoba.

B. Medzinárodná právomoc vo veciach nárokov týkajúcich sa poškodenia práv na ochranu osobnosti uverejnením informácií na internete

70. Z dôvodov načrtnutých v predchádzajúcom oddiele nenachádzam presvedčivé argumenty, ktoré by vyžadovali rozlišovanie fyzických a právnických osôb na účely určenia medzinárodnej právomoci vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti za údajné porušenie ich práv na ochranu osobnosti.

71. Z dôvodov, ktoré rozoberiem v tomto oddiele, však podľa môjho názoru existujú dosť presvedčivé argumenty na prehodnotenie príliš široko koncipovaných pravidiel osobitnej právomoci, ktoré Súdny dvor postupne sformuloval vo svojej judikatúre. Pri rozpracovávaní týchto pravidiel treba náležite zohľadniť skutočnosť, že internet je jednoducho veľmi odlišné médium.⁴⁶

72. Návrh načrtnutý v tomto oddiele by som preto zhrnul takto: v prípade výrokov, ktoré môžu poškodiť dobré meno, uverejnených na internete by mali byť k dispozícii len dva typy osobitnej (a úplnej) právomoci. Užšie vymedzený dôvod osobitnej právomoci by sa potom mal vzťahovať bez rozlišovania tak na fyzické, ako aj na právnické osoby.

1. Ťažkosti so zachovaním „mozaikového“ prístupu v prípade nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti súvisiacich s internetom

73. Treba pripomenúť⁴⁷, že Súdny dvor v rozsudku Shevill uviedol, že nárok založený na poškodení dobrej povesti spôsobený informáciami uverejnenými v novinách možno uplatniť na súdoch členského štátu, v ktorom má sídlo vydavateľ, ako aj na súdoch členského štátu, na území ktorého sa tieto noviny distribuujú.

⁴⁴ Odôvodnenie 15 nariadenia č. 1215/2012.

⁴⁵ Pokiaľ ide o ilustráciu praktických ťažkostí, ktoré spôsobuje individuálne skúmanie pomeru síl vo veciach poistenia podľa nariadenia č. 44/2001, pozri návrhy, ktoré som predniesol vo veci MMA IARD (C-340/16, EU:C:2017:396, najmä body 61 a 62).

⁴⁶ V rovine abstraktnej zásady sa úplne stotožňujem so želaním, aby existovali kritériá právomoci, ktoré budú *technologicky neutrálne*, ako to výstižne vyjadril generálny advokát Cruz Villalón v návrhoch, ktoré predniesol v spojených veciach eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:192, body 53 a 54). V rovine praktického uskutočňovania tejto zásady – ako bude rozobraté v tomto oddiele – však považujem za problematické posudzovať situácie, ktoré sú objektívne veľmi odlišné, ako rovnaké.

⁴⁷ Pozri bod 28 vyššie.

74. V rozsudku eDate Súdny dvor doplnil tretie kritérium osobitnej právomoci: centrum záujmov žalobcu. Treba zdôrazniť, že Súdny dvor tiež potvrdil uplatniteľnosť kritéria právomoci založeného na šírení informácií podľa rozsudku Shevill v prípade nárokov súvisiacich s údajným spôsobením ujmy prostredníctvom internetu. Tak ako vo veci Shevill, táto medzinárodná právomoc zostáva obmedzená na ujmu, ktorá vznikla na území daného členského štátu.

75. V rozsudku Shevill bol však tento „mozaikový“ prístup vybudovaný na základe prirodzene obmedzenej distribúcie výtlačkov konkrétnych novín v určitom členskom štáte. Myšlienka územnej distribúcie je preto zrejme v súlade s územne obmedzenou medzinárodnou právomocou v súvislosti s predmetným nárokom na náhradu škody.

76. Problémom spojeným s týmto konkrétnym kritériom osobitnej právomoci je jednoducho skutočnosť, že internet funguje úplne inak. Informácie uverejnené na internete sú dostupné okamžite a všade. V zásade neexistujú nijaké zemepisné hranice.⁴⁸ Možno síce polemizovať o prístupe a jazyku informácií a posudzovať, či informácie za okolností konkrétneho prípadu mohli byť primerane zrozumiteľné. Vzhľadom na rozvoj strojového prekladu a na skutočnosť, že informácie sa častejšie než kedykoľvek predtým uverejňujú v bežne používaných jazykoch, však tieto obavy zrejme už nie sú také významné ako kedysi.

77. Podľa môjho názoru je podstatou posudzovaného problému automatické rozšírenie „mozaikového“ prístupu v zmysle rozsudku Shevill na nároky súvisiace s internetom v rozsudku eDate, pri ktorom zrejme neboli v plnom rozsahu zohľadnené značné rozdiely medzi týmito dvoma druhmi médií. To vyvoláva mnoho systémových a aplikačných problémov. Načrtnem tri z nich.

78. Po prvé uplatnenie rozsudku Shevill na nároky súvisiace s internetom v podstate znamená naraz právomoc veľkému počtu súdov, pričom len v Európskej únii je to 28 súdov. Informácie sú okamžite dostupné vo všetkých členských štátoch. Ako generálny advokát Cruz Villalón poznamenal v návrhoch, ktoré predniesol vo veci eDate, hoci počet a pôvod „návštev“ určitej internetovej stránky môžu naznačovať dopad na konkrétnom území, nepredstavujú spoľahlivé kritérium na zmeranie šírenia konkrétnych informácií na internete.⁴⁹ To znamená, že jediná návšteva internetovej stránky vedie k záveru, že dochádza k „šíreniu“ v zmysle rozsudku Shevill, a zakladá právomoc súdu v prospech žalobcu.

79. Je veľmi ťažké zosúladiť skutočnosť, že na základe kritéria šírenia informácií majú právomoc viaceré sudy, s cieľom týkajúcim sa predvídateľnosti noriem právomoci a riadneho výkonu súdnictva, ktorý je zakotvený v odôvodnení 15 nariadenia č. 1215/2012.⁵⁰

80. Po druhé okrem toho, že právomoc majú viaceré sudy, dochádza tiež k značnému *rozdrobeniu* nárokov medzi týmito súdmi: každý z dvadsiatich ôsmich súdov, na ktorých možno podať žalobu, bude mať právomoc rozhodnúť o škode, ktorá vznikla na území príslušného členského štátu. Vzhľadom na špecifické médium, akým je internet, je ťažké, ak nie nemožné uskutočniť také rozdelenie škody.⁵¹

48 Pokiaľ ide o podobný názor a komparatívnu inšpiráciu, pozri napríklad rozhodnutie Dow Jones and Company Inc v. Gutnick [2002] HCA 56, bod 113 (Vrchný súd Austrálie). Pozri tiež rozsudok nemeckého Spolkového súdneho dvora z 2. marca 2010 uverejnený v VI ZR 23/09.

49 Návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Cruz Villalón v spojených veciach eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:192, bod 50).

50 Pozri v tomto zmysle napríklad GARBER, T.: Die internationale Zuständigkeit für Klagen auf Grund einer Persönlichkeitsrechtsverletzung im Internet. In: *ÖJZ*, 2012, s. 108 a nasl. Pokiaľ ide o opačný názor, pozri napríklad MANKOWSKI, S.: Kommentar zum Art. 5 EuGVVO. In: *EWiR*, 2011, s. 743 a 744.

51 V akademickej diskusii, ktorá sa rozprúdila v reakcii na rozsudok eDate, boli uznané okrem iného ťažkosti s „matematick[ým] rozdel[ením] urážok na územné celky“, ako to bolo uvedené v rozsudku Shevill. Pozri PICHLER, S.: Forum-Shopping für Opfer von Persönlichkeitseingriffen im Internet? Das EuGH-Urteil eDate Advertising gegen X und Martinez gegen MGN (C-509/09 und C-161/10). In: *MR*, 2011, s. 365 a nasl.

81. Tiež je ťažké zistiť, ako by sa dali navzájom skoordinať také viaceré nároky a aký by bol ich vzťah s inými mechanizmami upravenými nariadením č. 1215/2012, ktorých cieľom je zjednodušiť priebeh konania, ako je prekážka začatej veci⁵² alebo spojenie⁵³ úzko súvisiacich nárokov (alebo aj so zásadou právoplatne rozhodnutej veci).

82. Pokiaľ ide o prekážku začatej veci, mohla by sa uplatniť vo vzťahu medzi dvoma (a až dvadsiatimi ôsmimi) územne obmedzenými nárokmi, lebo sa týkajú tých istých informácií poškodzujúcich dobrú povesť, ktorých odstránenie by sa požadovalo spolu s uplatnením nároku na náhradu škody? Záviselo by jej uplatnenie od typu prostriedku nápravy, ktorého sa žalobca domáha? A ako by sa uplatnila v prípade, ak by existoval jeden „úplný“ nárok popri viacerých „čiastkových“, územne obmedzených nárokoch? Tiež si možno položiť otázku, aký vplyv by mala právoplatnosť rozsudku, ktorým by o celej škode, ktorej náhrady sa domáha žalobca, rozhodol napríklad súd v mieste centra záujmov žalobcu, na prípadný nárok na náhradu škody uplatnený neskôr podľa jedného alebo viacerých kritérií čiastočnej právomoci?

83. Prejednávaná vec sa určite netýka týchto špecifických aspektov. Ich potenciálne (ne)praktické dôsledky by sa však mali brať do úvahy pri posudzovaní uplatnenia pravidla právomoci, ktoré v podstate priznáva právomoc súdom dvadsiatich ôsmich rôznych členských štátov.

84. Po tretie treba spomenúť aj vzájomný vzťah medzi rozsahom právomoci a typom prostriedku nápravy, ktorého sa domáha žalobca, ktorého sa prejednávaná vec konkrétne týka. Z judikatúry založenej na rozsudkoch Shevill a eDate vyplýva, že právomoc môže byť „úplná“ (ak je založená na centre záujmov alebo sídle/bydlisku žalovaného) alebo „územne obmedzená“ (založená na šírení informácií). Táto flexibilita týkajúca sa rozsahu právomoci však bola výslovne uvedená len v súvislosti s nárokmi na náhradu škody. Výšku takých nárokov možno prirodzene upraviť. To však nemusí platiť pre iné prostriedky nápravy, ktorých sa domáha žalobca, napríklad pre návrh na uloženie povinnosti opraviť alebo odstrániť informácie. Tento prostriedok nápravy je prirodzene nedeliteľný. Táto problematika tvorí podstatu tretej otázky, ktorú položil vnútroštátny súd. Budem sa ňou podrobnejšie zaoberať nižšie v oddiele C.

85. Stručne povedané, praktické uplatňovanie „internetovej“ verzie rozsudku Shevill sa zdá problematické. V tomto štádiu je však zrejme vhodné vrátiť sa späť a zaoberať sa nie praktickými detailmi, ale hodnotami, ktoré môžu byť smerodajné, a dotknutými záujmami. Čie záujmy môže podporiť také rozšírenie osobitných kritérií právomoci? Komu boli tieto kritériá určené?

86. Je diskutabilné, či je taký veľký počet príslušných súdov v záujme uplatňovania systému ako takého. Treba pripomenúť, že kritérium právomoci podľa článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012 je vyjadrením cieľa týkajúceho sa riadneho výkonu súdництва, lebo priznáva právomoc súdu, ktorý má *úzku väzbu* s konkrétnym nárokom.⁵⁴ Ako som už vysvetlil,⁵⁵ toto kritérium právomoci nemá chrániť slabšieho účastníka. Preto treba rovnako zohľadniť záujmy žalobcu aj žalovaného.

87. Aj keby sme však predpokladali, že skutočnosť, že právomoc majú viaceré súdy, slúži na ochranu žalobcu, možno povedať, že záujmy žalobcu sú náležite chránené z dôvodu, že si môže vybrať z viacerých súdov, ktoré majú právomoc, pričom mnohé z nich majú čiastočnú právomoc?

⁵² Ide o prípad, keď sa vedú konania v tej istej veci a medzi rovnakými účastníkmi, ale na súdoch rôznych členských štátov. Pozri oddiel 9 kapitoly II nariadenia č. 1215/2012.

⁵³ Pozri článok 8 nariadenia č. 1215/2012.

⁵⁴ Pozri poznámku pod čiarou 8 vyššie.

⁵⁵ Pozri bod 64 vyššie.

88. Myslím si, že nie. Situácia žalobcu je už značne zjednodušená tým, že môže žalovať žalovaného na svojom vlastnom súde na základe centra svojich záujmov, ako to bolo vo veci eDate.⁵⁶ Ak sa žalobca na tomto vlastnom súde môže domáhať náhrady údajnej škody v plnej výške, mohol by byť vôbec opodstatnene motivovaný domáhať sa „čiastočnej“ náhrady škody vo viacerých iných štátoch? Nie je mi jasné, v akom zmysle skutočnosť, že právomoc majú sudy ďalších dvadsiatich siedmich štátov, pomáha niektorému z účastníkov konania – odhliadnuc od zjavnej možnosti žalobcu obťažovať žalovaného šikanóznymi nárokmi súčasne na súdoch viacerých štátov. Na riziko obťažovania sa poukázalo už v súvislosti s rozsudkom Shevill.⁵⁷ V ére internetu je však toto riziko naozaj celkom zrejmé.

89. Hoci teda skutočnosť, že súčasne majú právomoc viaceré sudy, možno na prvý pohľad vnímať tak, že je na prospech žalobcovi, je ťažké tvrdiť, že táto skutočnosť je naozaj na prospech niektorému z účastníkov konania. Z vyššie uvedených dôvodov táto skutočnosť môže spôsobiť vážne procesné problémy obom účastníkom konania. Najmä odporca stráca akúkoľvek možnosť predvídať, v ktorom členskom štáte alebo v ktorých členských štátoch môže byť žalovaný.

90. Aby som to zhrnul, rozšírenie „mozaikového“ prístupu založeného na rozsudku Shevill na výroky uverejnené na internete, ktoré údajne poškodzujú povesť, má za následok založenie právomoci viacerých ďalších súdov, ktoré nepodporuje nijaký oprávnený záujem ktoréhokoľvek z účastníkov konania a odporuje cieľom týkajúcim sa predvídateľnosti a riadneho výkonu súdnictva.

2. Užšia alternatíva

91. V tomto oddiele navrhmem priviesť pravidlá právomoci v prípade výrokov poškodzujúcich povesť, ktoré boli uverejnené na internete, späť a zrejme bližšie ku koreňom mimozmluvnej zodpovednosti samotného nariadenia č. 1215/2012 a obmedziť osobitnú právomoc na dve kritériá: miesto, kde došlo k *udalosti, ktorá viedla k škode*, a miesto, *kde vznikla škoda*. Toto druhé kritérium právomoci by bolo založené na mieste, v ktorom bola povesť žalobcu najviac dotknutá. To je miesto, kde má centrum svojich záujmov.

a) Opätovne vymedzené kritérium

92. Podľa pravidla uvedeného v článku 7 bode 2 nariadenia č. 1215/2012 majú právomoc „súd[y] podľa miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá [nárok z mimozmluvnej zodpovednosti]“. Týka sa to tak i) miesta, kde došlo k *udalosti, ktorá viedla k škode*, ako aj ii) miesta, kde *vznikla škoda*.⁵⁸ Ako treba tieto dve kritériá osobitnej právomoci určiť v súvislosti s výrokmi poškodzujúcimi povesť, ktoré boli uverejnené na internete?

93. Prvá možnosť sa týka miesta, odkiaľ pochádzajú informácie („*udalosť, ktorá viedla k škode*“). Ako Súdny dvor poznamenal, táto možnosť sa často prekrýva so všeobecným pravidlom právomoci založeným na bydlisku žalovaného, ktoré je obsiahnuté v článku 4 ods. 1 nariadenia č. 1215/2012.⁵⁹ Je logické, že žalovaný s najväčšou pravdepodobnosťou odošle a tiež bude spravovať informácie z miesta svojho bydliska. Na tomto mieste sa tiež možno domáhať núteného výkonu povinnosti opraviť alebo odstrániť informácie poškodzujúce povesť, ktoré boli uverejnené na internete.

⁵⁶ Niektorí predstavitelia právnej náuky naznačovali, že toto *forum actoris* už neopodstatnene zvyhodňuje žalobcu. Pozri poznámku pod čiarou 18 vyššie.

⁵⁷ BRIGGS, A.: The Brussels Convention. In: *Yearbook of European Law*, 1995, roč. 15, č. 1, s. 487 až 514.

⁵⁸ Pozri poznámku pod čiarou 8 vyššie.

⁵⁹ Rozsudok zo 7. marca 1995, Shevill a i. (C-68/93, EU:C:1995:61, bod 26), ktorý odkazuje na článok 2 Bruselského dohovoru, ktorý predchádzal článku 4 nariadenia č. 1215/2012.

94. Slovné spojenie „udalosť, ktorá viedla k škode“, sa teda týka miesta, v ktorom sa nachádza jedna alebo viaceré osoby, ktoré spravujú informácie, a nie miesta, kde skutočne vznikol fyzický alebo virtuálny nosič informácií. V rozsudku Shevill Súdny dvor implicitne nepovažoval miesto, kde boli noviny fyzicky vytlačené, za miesto, kde došlo k „udalosti, ktorá viedla k škode“. Namiesto toho sa Súdny dvor zameril na bydlisko vydavateľa. Podľa môjho názoru možno zachovať túto paralelu s rozsudkom Shevill: fyzické umiestnenie príslušného servera alebo serverov, na ktorých sú informácie uložené, by nemalo byť rozhodujúce. Smerodajné je, kto má prístup k obsahu, teda kto spravidla⁶⁰ zodpovedá za uverejnenie a zmenu obsahu informácií uverejnených na internete⁶¹.

95. Druhá možnosť sa týka miesta, kde vznikla škoda. V prejednávanej veci ide o údajné poškodenie povesti právnickej osoby. Je pravdepodobné, že v tomto prípade škoda vznikla v mieste, kde táto osoba podniká alebo vykonáva inú činnosť, ktorá je predmetom jej činnosti.

96. Ak by sa odmietol „mozaikový“ prístup v zmysle rozsudku Shevill⁶², miesto, kde vznikla škoda, by zakladalo právomoc súdov len jedného členského štátu. Keďže predmetom ochrany je povest žalobcu, malo by ísť o miesto, kde bola táto chránená povest najviac poškodená. To bude zasa pravdepodobne v mieste, kde má táto – či už fyzická, alebo právnická – osoba centrum svojich záujmov. Také miesto by potom predstavovalo miesto, kde sa nachádza skutočné ťažisko sporu, ku ktorému by mal náležite viesť osobitný dôvod právomoci, ktorý je založený na najužšej väzbe.

97. Žalobca by mal teda na výber dva sudy. Prvým by bol súd podľa miesta bydliska žalovaného, čo je všeobecné pravidlo podľa článku 4 ods. 1 nariadenia č. 1215/2012, pričom toto miesto tiež zodpovedá miestu pôvodu škody. Druhým by bol súd podľa miesta, v ktorom sa nachádza centrum záujmov žalobcu, ktoré zodpovedá miestu, kde vznikla škoda. Oba sudy by mali úplnú právomoc rozhodnúť o celom nároku na náhradu škody a všetkých prostriedkoch nápravy, ktoré sú dostupné podľa príslušných vnútroštátnych právnych poriadkov, vrátane prípadného návrhu na uloženie povinnosti konať alebo zdržať sa konania.

98. Toto navrhované obmedzenie plní dve funkcie. Po prvé zohľadňuje a upravuje situáciu poškodeného, ktorý môže žalovať osobu, ktorá spôsobila škodu, na súde podľa miesta svojho bydliska, a to pokiaľ ide o celú škodu, ktorá mu vznikla. Po druhé podporuje cieľ týkajúci sa riadneho výkonu súdnictva. Je to tak preto, lebo priznáva právomoc súdom členského štátu, ktoré majú najužšiu väzbu s centrom záujmov žalobcu a ktoré najlepšie poznajú jeho situáciu. Preto majú najlepšie predpoklady na to, aby posúdili celkový dosah celej spôsobenej škody.

b) Určenie miesta, v ktorom sa nachádza centrum záujmov

99. Zostávajúcou kľúčovou otázkou je, ako sa má potom určiť *centrum záujmov* pre fyzické, ako aj právnické osoby?

100. Určenie tohto miesta prirodzene závisí od konkrétneho prípadu, pričom sa treba zamerať najmä na *dva aspekty*, ktorými sú faktická a spoločenská situácia žalobcu posudzovaná v *kontexte* povahy konkrétneho výroku. V rámci prvého aspektu sa skúma konkrétna situácia žalobcu. Druhý z nich sa zameriava na to, ako sporný výrok mohol, resp. nemohol ovplyvniť túto situáciu.

60 Teda kto primárne zodpovedá za obsah informácií, bez ohľadu na prípadnú možnosť uložiť správcovi servera (ak je odlišný od vydavateľa) alebo poskytovateľovi internetových služieb povinnosť zablokovať prístup k týmto informáciám.

61 Tiež vzhľadom na to, že internetový obsah sa často uverejňuje na viacerých serveroch, ktoré sa nachádzajú na rôznych miestach alebo aj v rôznych štátoch.

62 Z dôvodov, ktoré som podrobne opísal v bodoch 77 až 90 vyššie.

101. Toto dvojaké posúdenie treba nevyhnutne vykonať v súvislosti s *každým konkrétnym* nárokom. Také posúdenie prirodzene nemožno uskutočniť abstraktne, bez ohľadu na druh a povahu konkrétneho nároku, o ktorý ide.⁶³ Jeho cieľom je priznať právomoc súdu, ktorý sa nachádza v ťažisku konkrétneho sporu. Tento súd bude teda najlepšie poznať situáciu žalobcu, ako aj dôsledky, ktoré odôvodnene môžu vzniknúť na území tohto konkrétneho členského štátu a prípadne aj za jeho hranicami.

102. Súdny dvor, ktorý sa pokúšal všeobecne predvídať, kde *fyzické osoby* pravdepodobne pocítia dosah výroku poškodzujúceho povest', v rozsudku eDate uviedol, že centrum záujmov žalobcu zodpovedá členskému štátu, na území ktorého má obvyklý pobyt. Konštatoval, že osoba môže mať centrum svojich záujmov aj v inom členskom štáte, pokiaľ môžu iné indicie, ako napríklad výkon povolania, preukázať zvlášť úzku väzbu k tomuto štátu.⁶⁴ V závislosti od konkrétnej situácie daného žalobcu sa môže centrum jeho záujmov nachádzať aj inde, napríklad v mieste, kde má žalobca okruh svojich priateľov, rodinu atď.

103. Kritérium obvyklého pobytu určite môže slúžiť ako dobré východisko pri skutkovom posudzovaní týkajúcom sa centra záujmov fyzických osôb. Toto východisko však treba overiť vzhľadom na konkrétny výrok, o ktorý ide, keďže určité informácie prirodzene nemusia mať rovnaký vplyv na pracovný a osobný život osoby, ktorý nemusí byť obmedzený na jeden členský štát.

104. Pokiaľ ide o centrum záujmov *právnických osôb*, je prirodzene pravdepodobné, že škoda vznikne v súvislosti s ich podnikateľskou alebo inou činnosťou. V prípade právnickej osoby založenej na účely dosahovania zisku, teda spoločnosti, budú mať právomoc pravdepodobne súdy členského štátu, v ktorom spoločnosť dosahuje najvyšší obrat. V prípade neziskových organizácií budú mať právomoc pravdepodobne súdy podľa miesta, kde sa nachádza väčšina ich „klientov“ (v najširšom zmysle slova). V oboch prípadoch budú mať právomoc pravdepodobne súdy členského štátu, na území ktorého bude poškodenie povesti, a teda aj podnikateľskej alebo inej existencie tejto osoby najciteľnejšie.

105. Vnútroštátny súd sa pýta, či sa má pri určovaní miesta, v ktorom má právnická osoba centrum svojich záujmov, brať do úvahy miesto, v ktorom sa nachádza jej sídlo.⁶⁵ Táto otázka zrejme vychádza z analógie s miestom bydliska fyzických osôb, ktoré Súdny dvor spomenul v rozsudku eDate.

106. Pri hľadaní podobných pojmov, pokiaľ ide o to, akú úlohu zohráva sídlo pri určovaní medzinárodnej právomoci, možno poukázať na analógiu (alebo skôr rozdiel) s pojmom „centrum hlavných záujmov“, ktorý je skutočne kľúčovým prvkom pravidiel právomoci upravených v nariadení o insolvenčnom konaní.⁶⁶

107. V kontexte tohto nariadenia centrum hlavných záujmov zodpovedá miestu, kde dlžník pravidelne vykonáva správu svojich záujmov a ktoré je zistiteľné tretími stranami. V prípade právnickej osoby sa za centrum jej hlavných záujmov považuje miesto, kde má registrované sídlo. V prípade jednotlivca sa predpokladá, že centrom jeho hlavných záujmov je hlavné miesto jeho podnikania (ak ide o samostatne zárobkovo činnú osobu) alebo miesto jeho obvyklého pobytu (vyššie uvedené platí, ak sa nepreukáže opak a pod podmienkou, že registrované sídlo, hlavné miesto podnikania alebo obvyklý pobyt sa nepreniesli do iného členského štátu počas obdobia troch, resp. šiestich mesiacov predchádzajúcich podaniu žiadosti o začatie insolvenčného konania).

63 Teda s prihliadnutím na situácie, v ktorých sa (objektívne) centrum záujmov žalobcu nachádza v členskom štáte X, ale ide o nárok veľmi špecifickej povahy, ktorý sa týka veľmi konkrétnej alebo jedinečnej situácie v členskom štáte Y a jednoducho nemôže poškodiť povest' žalobcu v členskom štáte X.

64 Rozsudok z 25. októbra 2011, eDate Advertising a i. (C-509/09 a C-161/10, EU:C:2011:685, bod 49).

65 Možno pripomenúť, že článok 63 ods. 1 nariadenia č. 1215/2012 stanovuje: „Na účely tohto nariadenia má obchodná spoločnosť alebo iná právnická osoba alebo združenie fyzických alebo právnických osôb bydlisko v mieste, kde má: a) registrované sídlo; b) ústredie alebo c) hlavné miesto podnikateľskej činnosti.“

66 Pozri článok 3 ods. 1 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 2015/848 z 20. mája 2015 o insolvenčnom konaní (Ú. v. EÚ L 141, 2015, s. 19). Pozri predchádzajúci a podobný, ale menej podrobne sformulovaný článok 3 ods. 1 nariadenia Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. mája 2000 o konkurznom konaní (Ú. v. ES L 160, 2000, s. 1; Mím. vyd. 19/001, s. 191).

108. Centrum hlavných záujmov dlžníka potom určuje medzinárodnú právomoc súdu na začatie takzvaného hlavného insolvenčného konania. Centrum hlavných záujmov je teda vymedzené podľa dlžníka, ktorý v kontexte insolvenčného konania zodpovedá odporcovi.

109. Skutočnosť, že registrované sídlo sa považuje za východisko pri určovaní centra hlavných záujmov právnickej osoby (a preto má tento súd právomoc začať takzvané „hlavné“ insolvenčné konanie), teda nepredstavuje výrazný odklon od tradičného štandardného pravidla právomoci, ktoré je stanovené v článku 4 nariadenia č. 1215/2012.

110. Naopak, centrum záujmov sformulované v rozsudku eDate sa týka žalobcu. Ako Komisia v zásade poznamenala, toto centrum záujmov v tomto smere vychádza z opaku základnej logiky, na ktorej spočívajú pravidlá právomoci. Je to tak preto, lebo priznáva žalobcovi *forum actoris*⁶⁷, ktoré je podľa nariadenia inak vyhradené pre „slabších účastníkov“⁶⁸.

111. Pri rozhodovaní o centre záujmov na účely článku 7 bodu 2 nariadenia č. 1215/2012 preto možno miesto, v ktorom má právnická osoba sídlo alebo bydlisko, vziať do úvahy ako jednu zo skutkových okolností. Táto okolnosť však určite nie je rozhodujúca.

112. Ako som už poznamenal, miesto, v ktorom sa nachádza centrum záujmov, sa určuje podľa skutkových okolností a kontextu, pričom sa má určiť miesto, v ktorom je poškodenie povesti právnickej osoby najcitelnejšie. Týmto miestom bude bydlisko právnickej osoby len vtedy, keď sa v tomto členskom štáte vykonáva aj jej hlavná podnikateľská alebo iná činnosť. Ak sa však v tomto členskom štáte nevykonáva nijaká podnikateľská alebo iná činnosť a ak žalobca v tomto štáte nedosahuje nijaký obrat, nemožno konštatovať, že centrum jeho záujmov sa nachádza na území tohto štátu.

113. Relevantnými faktormi na určenie centra záujmov právnických osôb teda pravdepodobne bude hlavná obchodná, podnikateľská alebo iná činnosť, ktorá sa najpresnejšie určí na základe obratu alebo počtu zákazníkov či iných kontaktov súvisiacich s podnikateľskou alebo inou činnosťou. Sídlo možno vziať do úvahy ako jednu zo skutkových okolností, no nemožno ho zohľadniť izolovane. Na rozdiel od fyzických osôb sa neraz stáva, že právnické osoby si zriadia registrované sídlo bez toho, aby mali akúkoľvek vecnú väzbu s daným územím.

114. Zohľadnenie bydliska ako relevantného kritéria sa zdá úplne opodstatnené v prípade žalobcov, ktorí sú fyzickými osobami a ktorých povest' bola dotknutá, bez akejkoľvek konkrétnej väzby s ich podnikateľskou činnosťou. Členský štát, na území ktorého má taká osoba bydlisko, totiž pravdepodobne bude miestom, kde sa nachádza jej sociálna a pracovná základňa.

115. Okrem tohto prípadu tiež nemožno vylúčiť, že fyzická osoba bude mať obvyklý pobyt v jednom členskom štáte, zatiaľ čo jej skutočný (pracovný, osobný alebo pracovný aj osobný) život sa bude odohrávať v inom členskom štáte.

116. To ma privádza k nasledujúcej záverečnej poznámke: treba jednoznačne uznať, že v prípade tak fyzických, ako aj právnických osôb môže existovať viacero centier záujmov v súvislosti s konkrétnym nárokom. Po uskutočnení všetkých posúdení (týkajúcich sa skutkových okolností a kontextu) jednoducho môže vyjsť najavo, že v súvislosti s konkrétnym nárokom existujú viaceré centrá záujmov.

⁶⁷ Obava, že žalobcovi vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti by sa priznalo *forum actoris*, už bola vyjadrená v nadväznosti na rozsudok Shevill. Pozri BRIGGS, A.: The Brussels Convention. In: *Yearbook of European Law*, 1995, roč. 15, č. 1, s. 487 až 514. Ďalej sa o nej diskutovalo v reakcii na rozsudok eDate. Pozri poznámku pod čiarou 18 vyššie.

⁶⁸ Pozri bod 64 vyššie.

117. V takom prípade prináleží žalobcovi, aby si vybral a podal žalobu na súde jedného z týchto členských štátov. Keďže je však právomoc založená na centre záujmov „úplnou“ právomocou, podaním žaloby na súde vznikne prekážka začatej veci, ktorá vylučuje možnosť podať žalobu na inom súde, kým prebieha konanie o prvej uvedenej žalobe.

c) Predbežný záver

118. Vzhľadom na vyššie uvedené navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na druhú a tretiu prejudiciálnu otázku takto: článok 7 bod 2 nariadenia č. 1215/2012 sa má vykladať v tom zmysle, že právnická osoba, ktorá tvrdí, že jej práva na ochranu osobnosti boli poškodené uverejnením informácií na internete, môže uplatniť nárok na náhradu celej škody, ktorá jej vznikla, na súdoch členského štátu, v ktorom sa nachádza centrum jej záujmov.

Centrum záujmov právnickej osoby sa nachádza v členskom štáte, na území ktorého táto osoba vykonáva svoju hlavnú podnikateľskú alebo inú činnosť, pokiaľ sú informácie, ktoré údajne poškodzujú jej povest', spôsobilé ovplyvniť jej podnikateľské alebo iné postavenie.

C. Právomoc vydať rozhodnutie, ktorým sa ukladá povinnosť opraviť a odstrániť informácie, ktoré údajne poškodzujú povest'

119. V záverečnej časti týchto návrhov sa budem zaoberať problematikou, ktorá je predmetom prvej prejudiciálnej otázky: ak sa zachová „mozaikový“ prístup k medzinárodnej právomoci v prípade územne obmedzenej škody v zmysle rozsudku Shevill, znamená to, že vnútroštátny súd má právomoc vydať rozhodnutie o uložení povinnosti konať alebo zdržať sa konania s cezhraničnou pôsobnosťou, akého sa domáha navrhovateľka v konaní vo veci samej? Inak povedané, ak je právomoc estónskych súdov *obmedzená* na škodu, ktorá vznikla navrhovateľke na území Estónska, môžu tieto súdy vydať rozhodnutie, ktorým uložia odporkyni so sídlom vo Švédsku povinnosť opraviť a odstrániť informácie poškodzujúce povest' v *celom* rozsahu?

120. Na úvod treba poznamenať, že nie je celkom jasné, či je prostriedkom nápravy, ktorého sa domáha navrhovateľka, *predbežné opatrenie* alebo *rozhodnutie ukladajúce povinnosť konať alebo zdržať sa konania* vydané ako súčasť rozhodnutia vo veci samej. Zatiaľ čo cieľom predbežného opatrenia je zabezpečiť dočasné riešenie do vydania rozhodnutia vo veci samej, druhé uvedené rozhodnutie je súčasťou konečného rozhodnutia vo veci samej.

121. Toto rozlišovanie má vplyv na to, aké kritérium sa má použiť pri určovaní medzinárodnej právomoci⁶⁹, ako aj na režim uznávania a výkonu rozhodnutia⁷⁰.

122. Ako sa však ukázalo na pojednávaní, navrhovateľka sa zrejme domáha uloženia uvedenej povinnosti v rámci rozhodnutia vo veci samej. Preto budem predpokladať, že je to tak.

⁶⁹ Pozri článok 35 nariadenia č. 1215/2012. Toto ustanovenie potvrdzuje (dovtedajšiu) možnosť, aby súd vydal predbežné opatrenie, aj keď nemá právomoc rozhodovať vo veci samej. Súdny dvor v tejto súvislosti rozhodol, že súdy môžu nariadiť predbežné opatrenia, ktorými sa ukladá povinnosť konať alebo zdržať sa konania, pod podmienkou, že existuje „skutočná väzba medzi predmetom požadovaných predbežných opatrení a územnou právomocou... súdu, ktorému bol predložený návrh na vydanie týchto opatrení“ – pozri rozsudok zo 17. novembra 1998, Van Uden (C-391/95, EÚ:C:1998:543, bod 40). Článok 35 preto stanovuje doplňujúce kritérium osobitnej právomoci, ktoré existuje popri iných pravidlách uvedených v tom istom nariadení. Pozri v tomto zmysle návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Cruz Villalón vo veci Solvay (C-616/10, EÚ:C:2012:193, bod 46).

⁷⁰ Pozri odôvodnenie 33 a článok 42 ods. 2 nariadenia č. 1215/2012. Pozri rozsudok z 21. mája 1980, Denilauler (125/79, EÚ:C:1980:130, body 16 až 18).

123. Ak by sa Súdny dvor riadil mojim návrhom týkajúcim sa druhej a tretej prejudiciálnej otázky, na prvú prejudiciálnu otázku by nebolo potrebné odpovedať. Keďže by nedošlo k ďalšiemu územnému obmedzeniu právomoci v súvislosti s uplatneným nárokom na náhradu škody v zmysle rozsudku Shevill, nevznikol by ani rozpor medzi rozsahom právomoci a prostriedkami nápravy, ktorých sa domáha žalobca. Inak povedané, súd, ktorý má právomoc rozhodnúť o celom nároku na náhradu škody, tiež bude mať právomoc použiť celú škálu jednotlivých prostriedkov nápravy, ktoré upravuje vnútroštátne právo, vrátane uloženia povinnosti konať alebo zdržať sa konania.

124. Ak by však Súdny dvor považoval za vhodné zachovať „mozaikový“ prístup v zmysle rozsudku Shevill, prvá prejudiciálna otázka, ktorú položil vnútroštátny súd, by mala naďalej veľmi veľký význam. S cieľom pomôcť Súdnemu dvoru v plnom rozsahu v zostávajúcej časti týchto návrhov načrtnem stručnú odpoveď na túto otázku.

125. „Mozaikový“ prístup v zmysle rozsudku Shevill vyvoláva otázku, ako prispôbiť územne obmedzenú právomoc týkajúcu sa nároku na náhradu škody jednotnému a vzhľadom na svoju povahu nedeliteľnému prostriedku nápravy, ktorého sa domáha žalobca. Bolo by možné obmedziť súd, ktorý má právomoc, pokiaľ ide o *druhy* prostriedkov nápravy, ktoré môže poskytnúť, ak bola založená jeho medzinárodná právomoc na prejednanie nároku z mimozmluvnej zodpovednosti? Alebo ak nie, bolo by možné nejako obmedziť dosah alebo *rozsah* takého prostriedku nápravy?

126. Domnievam sa, že neexistuje možnosť ani právny základ takého obmedzenia. Ak by sa – v hypotetickej rovine – preukázalo, že nárok navrhovateľky je dôvodný a estónske súdy majú medzinárodnú právomoc v súvislosti so škodou spôsobenou navrhovateľke v Estónsku, podľa môjho názoru tieto súdy budú mať tiež právomoc poskytnúť prostriedok nápravy, ktorého sa domáha navrhovateľka, pokiaľ taký prostriedok nápravy existuje podľa vnútroštátneho práva. Vyplýva to z jednotnej povahy zdroja údajnej škody v prejednávanej veci. Ide len o jednu internetovú stránku. Jednoducho ju nemožno opraviť ani odstrániť len „v pomere“ ku škode vzniknutej na danom území.

127. Názernejšie to možno vysvetliť na príklade susedského sporu. Predstavte si, že v nádrži na odpadovú vodu, ktorá patrí môjmu susedovi, je diera. Odpadová voda z tejto nádrže má vplyv na mnohých obyvateľov obce. Odpadová voda tiež presakuje do mojej záhrady, pričom napáda, a teda ničí moju milovanú biozeleninu, ktorú som prácne, ale celkom úspešne dopestoval. Ak ja alebo niektorý iný dotknutý sused budeme napokon nútení obrátiť sa na súd, lebo rozhovory so susedom nikam nevedú, samozrejme sa pravdepodobne budeme domáhať, aby súd uložil tomuto susedovi povinnosť opraviť nádrž na odpadovú vodu a zabrániť unikaniu. Logicky to však bude na prospech všetkým. Je ťažké predstaviť si, že susedovi by bola uložená povinnosť zastaviť unikanie len v percentuálnej miere, ktorá matematicky zodpovedá podielu, ktorý predstavuje škoda spôsobená mojej biozelenine, na celkovej škode spôsobenej všetkým obyvateľom mojej obce.

128. Ak by sa za okolností prejednávanej veci preukázalo, že navrhovateľka môže uplatniť svoj nárok na estónskych súdoch, pokiaľ ide o škodu, ktorá vznikla v Estónsku, vznikla by nasledujúca otázka: prejavila, resp. mohla by sa prejavíť čiastočná právomoc týchto súdov aj v rovine čiastočnej právomoci na uloženie povinnosti konať alebo zdržať sa konania? Bolo by možné opodstatnene žiadať, aby odporkyňa opravila *pomernú* časť informácií a komentárov, ktoré údajne poškodzujú povest' navrhovateľky? Ak áno, ako by sa táto časť určila? Musela by odporkyňa odstrániť len pomernú časť informácií? Alebo len časť komentárov?

129. Také dost absurdné úvahy jednoznačne poukazujú na jedinú možnú odpoveď: pokiaľ má súd členského štátu právomoc prejednať žalobu o náhradu škody založenú na mimozmluvnej zodpovednosti, mal by byť tiež oprávnený rozhodnúť o všetkých prostriedkoch nápravy, ktoré sú dostupné podľa vnútroštátneho práva.⁷¹ Z toho však vyplýva iný problém: ak by všetkých 28 súdov, ktoré môžu mať právomoc, tiež malo právomoc vydať rozhodnutie, ktorým sa ukladá povinnosť konať alebo zdržať sa konania, pravdepodobne by bolo vydaných viacero rozhodnutí týkajúcich sa tej istej povinnosti konať alebo zdržať sa konania s odlišným znením, ktoré by boli adresované žalovanému.

130. Ako vyplýva z rozboru uvedeného vyššie v oddiele B, vzhľadom na tieto a ďalšie praktické otázky odporúčam, aby Súdny dvor obmedzil medzinárodnú právomoc vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti súvisiacich s internetom na dve kritériá osobitnej právomoci. Vnútroštátne súdy, ktoré majú právomoc podľa týchto dvoch kritérií právomoci, by potom mali úplnú právomoc rozhodnúť tak o výške škody a o nároku na náhradu škody, ako aj o všetkých ostatných prostriedkoch nápravy, ktoré môžu poskytnúť podľa vnútroštátneho práva, vrátane uloženia povinnosti konať alebo zdržať sa konania.

V. Návrh

131. Vzhľadom na vyššie uvedené navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na druhú a tretiu prejudiciálnu otázku, ktoré položil Riigikohus (Najvyšší súd, Estónsko), takto:

- článok 7 bod 2 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie) sa má vykladať v tom zmysle, že právnická osoba, ktorá tvrdí, že jej práva na ochranu osobnosti boli poškodené uverejnením informácií na internete, môže uplatniť nárok na náhradu celej škody, ktorá jej vznikla, na súdoch členského štátu, v ktorom sa nachádza centrum jej záujmov,
- centrum záujmov právnickej osoby sa nachádza v členskom štáte, na území ktorého táto osoba vykonáva svoju hlavnú podnikateľskú alebo inú činnosť, pokiaľ sú informácie, ktoré údaje poškodzujú jej povest, spôsobilé ovplyvniť jej podnikateľskú alebo inú činnosť v tomto členskom štáte.

⁷¹ Pokiaľ by sa samozrejme nekonštatovalo, že „mozaiková“ právomoc v zmysle rozsudku Shevill oprávňuje vnútroštátny súd vydať rozhodnutie, ktoré sa týka len nároku na náhradu škody (teda odškodnenia v peniazoch) a ničoho iného. Bolo by však ťažké určiť, aký by mohol byť právny základ takého dramatického obmedzenia právomoci vnútroštátnych súdov a tiež ako by vnútroštátne súdy mohli viesť konania, v ktorých by ich príslušné právomoci boli v skutočnosti do takej miery obmedzené.